

Ks. RYSZARD F. SADOWSKI SDB
Wydział Filozofii Chrześcijańskiej UKSW, Warszawa
BARTŁOMIEJ SKOWROŃSKI
Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW, Warszawa

POCYSTERSKIE OPACTWO W ŁĄDZIE JAKO CENTRUM KULTURY. PODSUMOWANIE BADAŃ

1. WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie jest czwartym i ostatnim z serii artykułów *Pocysterskie opactwo w Łądzie jako centrum kultury* i stanowi podsumowanie badań oferty kulturalnej łądzkiego klasztoru przeprowadzonych w 2013 r. Wcześniejsze artykuły prezentowały odpowiednio: analizę aktualnej oferty kulturalnej; analizę kulturalnych oczekiwań odbiorców i analizę przygotowywanej oferty kulturalnej. Dwa pierwsze artykuły ukazały się w czasopiśmie „Seminare” tom 35 nr 3 i nr 4 z roku 2014, natomiast trzeci artykuł ukazał się w tomie 36 nr 1 z roku 2015. Autorzy podjęli te badania w ramach projektu Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego, którego są członkami.

Pocysterski klasztor w Łądzie nad Wartą jest jednym z najcenniejszych polskich zabytków, o czym najlepiej świadczy przyznanie mu w dniu 17.06.2009 r. przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego tytułu „pomnika historii”. Zabytki, którym przysługuje ten tytuł, cechują się wysokimi walorami historycznymi, naukowymi i artystycznymi oraz stanowią ważny wkład w dziedzictwo kulturowe Polski. Łądzki zabytek ma utrwaloną, wysoką pozycję w świadomości społecznej i stanowi źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń Polaków, ukazując wspólnotę dziejów Polski na przestrzeni historii.

Początki klasztoru cysterskiego w Łądzie sięgają końca XII w., kiedy to na zaproszenie księcia Mieszka III Starego przybyli tu pierwsi cystersi z Łekna, a po refundacji opactwa w 1196 r. z Altenbergu k. Kolonii. Po roku 1350, z inicjatywy starosty generalnego Wielkopolski Wierzbęty z Paniewic, przy wsparciu króla Kazimierza Wielkiego, biskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego i rycerstwa wielkopolskiego, znacząco rozbudowano klasztor w stylu gotyckim, nadając mu aktualne rozplanowanie. W roku 1551 Niemieccy cystersi opuścili Łąd w proteście przeciwko polonizacji opactwa¹. Od drugiej połowy XVII w. rozpoczyna się barokizacja klasztoru. Obecny kształt klasztor i kościół zawdzięczają Antoniemu Mikołajowi Łukomskiemu,

¹ Por. M. Chmielewski, J. Nowiński, *Zespół klasztorny w Łądzie nad Wartą*, Wydawnictwo „Epigraf”, Łódź 2003, s. 4-5.

który będąc opatem Łądu w latach 1697-1750 doprowadził opactwo do rozkwitu². W roku 1819 car Aleksander I dokonał kasaty klasztoru. Hrabia Wacław Gutakowski nabył podupadające zabudowania klasztorne w roku 1850 i sprowadził do nich kapucynów, którzy za wspieranie powstańców styczniowych zostali zesłani w roku 1864 na Syberię. Niszczące mury łądzkiego opactwa odkupił w roku 1888 biskup kujawsko-kaliski Aleksander Bereśniewicz i w roku 1890 erygował przy łądzkim kościele parafię diecezjalną. W roku 1921 bp Stanisław Zdzitowiecki przekazał klasztor salezjanom, którzy rozpoczęli odbudowę klasztoru, prowadząc tu dzieła wychowawcze. W czasie II wojny światowej naziści zorganizowali w klasztorze obóz przejściowy dla duchowieństwa katolickiego (1939-1941), a następnie szkołę Hitlerjugend. Od roku 1952 w klasztorze mieści się Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego³.

Architektura i dzieła sztuki obecne w Łądzie stanowią materialne świadectwo spotkania i przenikania w tym miejscu różnych obszarów i środowisk artystycznych europejskiej kultury okresu średniowiecza i doby nowożytnej. Ich obecność zauważyć dziś można w unikatowym kształcie kapitułarza i niezwyklej dekoracji malarskiej oratorium św. Jakuba, a także w wysokiej klasy architekturze kościoła i dekoracji jego wnętrza, ze szczególnym podkreśleniem realizacji stiukowych i polichromii sklepień⁴. Wartość tego zabytku została dostrzeżona także na poziomie ponadnarodowym. Łąd znalazł się na trasie zatwierdzanych przez Radę Europy dwóch Europejskich Szlaków Kulturowych. Instytucje europejskie nadają ten tytuł szlakom o szczególnym znaczeniu dla europejskiej tożsamości, kultury i wspólnego dziedzictwa. Łądzki klasztor został uznany za miejsce na tyle ważne dla kultury europejskiej, że znalazł się na polskim odcinku Szlaku Cysterskiego oraz Drodze św. Jakuba⁵. Opactwo łądzkie zostało umieszczone także na polskim Szlaku Piastowskim i międzynarodowym Szlaku bursztynowym. Ten ostatni nie otrzymał wprawdzie tytułu Europejskiego Szlaku Kulturowego, ale ma międzynarodowy charakter i łączy kraje basenu Morza Bałtyckiego i Morza Śródziemnego⁶. Opactwo pocysterskie znajduje się na terenie wyjątkowo cennym przyrodniczo, który jest chroniony w ramach sieci Natura 2000. Wysokich walorów krajobrazowych otoczenia klasztoru strzeże ustanowiony w 1995 r. Nadwarciański Park Krajobrazowy. Nadwarciańskie łąki nie tylko stanowią piękną oprawę natury dla wyjątkowego dzieła kultury. Łąki te są terenami łęgowymi dla wielu gatunków awifauny⁷.

² Por. J. Nowiński, *Nagrobek opata-mecenasa Mikołaja Antoniego Łukomskiego w pocysterskim kościele w Łądzie nad Wartą*, Biuletyn Historii Sztuki (2008)3-4, s. 385-406.

³ Por. *Salezjanie w Łądzie 1921-2011*, red. J. Nowiński, Tamkapress, Warszawa-Łąd 2011.

⁴ Por. J. Nowiński, *Łąd nad Wartą*, Tamkapress, Warszawa 2009.

⁵ Por. oficjalna witryna Szlaku Cysterskiego w Polsce: <www.szlakcysterski.org>, (data dostępu: 12.10.2013); por. także *Drogi św. Jakuba w Polsce*: <www.camino.net.pl/camino-polska/>, (data dostępu: 12.10.2013).

⁶ Por. *Szlaki kulturowe. Szlak bursztynowy*, <www.szlaki-kulturowe.pl/szlak_bursztynowy.html>, (data dostępu: 12.10.2013).

⁷ Por. *Nadwarciański Park Krajobrazowy*, <www.regionwielkopolska.pl/katalog-obiektow/nadwarciański-park-krajobrazowy.html>, (data dostępu: 12.10.2013); por. także *Nadwarciański Park*

2. METODOLOGIA BADAŃ

W prezentacji metodologii badań przeprowadzonych w łądzkim klasztorze przedstawiony zostanie ich cel oraz problemy i hipotezy badawcze. Ponadto, scharakteryzowana zostanie grupa badanych osób oraz zastosowane metody badawcze⁸.

a) Cel badań, problemy i hipotezy badawcze

Celem badań było uzyskanie wiedzy na temat jakości oferty kulturalnej proponowanej obecnie osobom zwiedzającym Pocysterskie Opactwo w Łądzie, zbadanie turystycznych oczekiwań zwiedzających, a następnie ocena atrakcyjności przygotowywanych propozycji w celu poszerzenia oferty kulturalnej, która lepiej odpowie na oczekiwania odbiorców. W związku z tym zostały określone następujące pytania badawcze: jakie formy oferty kulturalnej są najchętniej wybierane przez osoby zwiedzające opactwo? Jaki jest stopień satysfakcji z poziomu oferty kulturalnej obecnie proponowanej w opactwie w Łądzie? Jakie formy oferty kulturalnej są najbardziej oczekiwane przez osoby zwiedzające opactwo? Jak respondenci oceniają atrakcyjność planowanych nowych form oferty kulturalnej? Sformułowano następujące hipotezy badawcze: H1 najchętniej wybieranymi formami oferty kulturalnej są: zwiedzanie klasztoru oraz kościoła; H2 najbardziej oczekiwanymi formami oferty kulturalnej dla osób młodych, tj. do 45 roku życia, są różne rodzaje sztuki widowiskowej, jak np. przedstawienia teatralne; H3 dla osób powyżej 46. roku życia najbardziej oczekiwanymi formami są: możliwość korzystania ze zbiorów bibliotecznych oraz udział w sympozjach i wystawach; H4 planowane nowe formy oferty kulturalnej wydają się w podobnym stopniu atrakcyjne dla wszystkich zwiedzających.

b) Metody badań

W badaniach, które zostały przeprowadzone w dniach od 4 sierpnia do 4 września 2013 roku, posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, wykorzystaną techniką była ankieta, zaś narzędziem, kwestionariusz ankiety skonstruowany dla potrzeb tych badań. Należy stwierdzić, że udział w badaniach był anonimowy i dobrowolny.

Kwestionariusz ankiety zastosowany w badaniach składa się z 10 pytań oraz metryczki dotyczącej charakterystyki respondenta. Pytania ankiety dają się sprowadzić do dwóch zasadniczych grup. Pierwszą z nich stanowiły pytania dotyczące obecnej oferty kulturalnej, w szczególności: ilość wizyt w łądzkim zabytku w ciągu 2 ostatnich lat; formy oferty kulturalnej i wielokrotność skorzystania z nich oraz ocena poziomu zaoferowanych propozycji kulturalnych. W drugiej grupie pytań respondenci odpowiadali na pytanie, czy byliby zainteresowani poszerzoną ofertą

Krajobrazowy, <www.gminaladek.pl/?page_id=1078>, (data dostępu: 12.10.2013).

⁸ Wszystkie dane statystyczne zamieszczone w niniejszym opracowaniu oparte są o badania własne przeprowadzone w Pocysterskim Opactwie w Łądzie w dniach 4.08.2013-4.09.2013.

kulturalną łądzkiego klasztoru. Przedstawiono im także nowe propozycje kulturalne, pytając, czy byliby nimi zainteresowani oraz jak oceniają stopień ich atrakcyjności. Na zakończenie zapytano respondentów, czy w ich opinii nowe propozycje kulturalne wpłyną na zwiększenie liczby zwiedzających oraz proszono o ocenę kryteriów, którymi kierują się turyści przy decyzji o wyborze zwiedzanych zabytków.

c) Charakterystyka badanej grupy

Badaną grupę stanowiło łącznie 725 osób, w tym 200 mieszkańców Łądu i najbliższej okolicy oraz 525 osób przyjezdnych. Wśród mieszkańców Łądu 111 osób stanowiły kobiety (55,5%), a 85 osób stanowili mężczyźni (42,5%), 4 osoby nie odniosły się do pytania o płeć. W grupie osób przyjezdnych były 293 kobiety (55,8%) i 179 mężczyzn (34,1%), w grupie tej aż 53 osoby nie odpowiedziały na pytanie o płeć. W obu grupach, które wzięły udział w badaniach, około 4% respondentów stanowiła młodzież poniżej 18 roku życia⁹; w grupie mieszkańców Łądu 20,5% stanowiły osoby w wieku od 18 do 30 lat; 26,5% osoby w wieku od 31 do 45 lat; 30,0% stanowiły osoby w wieku od 46. do 60. roku życia, zaś w grupie osób powyżej 60. roku było blisko 19%. W grupie osób przyjezdnych natomiast blisko 9% stanowiły osoby w wieku od 18 do 30 lat; 24,8% osoby w wieku od 31 do 45 lat; 25,9% osoby w wieku między 46. a 60. rokiem życia oraz 36,6% stanowiły osoby powyżej 60. roku życia. Wykształcenie osób badanych (obie grupy łącznie) jest zróżnicowane. Najwięcej osób ma wykształcenie wyższe (34,3%) oraz średnie (32,1%). Wykształcenie na poziomie licencjatu ma niespełna 4,4% badanych; zasadnicze zawodowe – 17,8%; gimnazjalne – około 5,1%; zaś podstawowe – 6,2% wszystkich badanych. W grupie osób, którą stanowili mieszkańcy Łądu, 8 (4,0%) ma wykształcenie podstawowe; także 8 (4,0%) – wykształcenie gimnazjalne; 41 osób (20,5%) ma wykształcenie zawodowe; 78 osób (39,0%) – wykształcenie średnie, 11 respondentów (5,5%) – wykształcenie licencjackie i 54 osoby (27,0%) – wykształcenie wyższe. Wśród osób przyjezdnych 37 respondentów określiło swoje wykształcenie jako podstawowe (7,0%); 29 osób (5,5%) – wykształcenie gimnazjalne; 88 osób (16,8%) – wykształcenie zawodowe; 155 respondentów (29,5%) – wykształcenie średnie; 21 osób (4,0%) podało, iż ma wykształcenie licencjackie, a aż 195 respondentów (37,1%) określiło swoje wykształcenie jako wyższe.

3. ANALIZA AKTUALNEJ OFERTY KULTURALNEJ

W ramach oceny jakości aktualnej oferty kulturalnej pocysterskiego opactwa w Łądzie poddano analizie trzy jej aspekty: korzystanie z form oferty kulturalnej – chodziło o uzyskanie odpowiedzi na pytanie, kim są osoby przyjeżdżające do Łądu; ocenę popularności poszczególnych form oferty kulturalnej; częstotliwość korzystania z tych ofert, a także satysfakcję z poziomu oferty kulturalnej. W każdym przypadku zostały uwzględnione cztery kryteria: miejsce zamieszkania, płeć, wiek i wykształcenie.

⁹ Grupę wiekową „poniżej 18 roku życia” stanowiły osoby w wieku 13-17 lat.

a) Korzystanie z form oferty kulturalnej

Okazało się że dużą rolę w uczestnictwie w życiu kulturalnym Łądu odgrywa miejsce zamieszkania, co potwierdzają badania. O ile na przestrzeni 2 ostatnich lat w grupie osób przyjezdnych tylko ok. 40,0% respondentów odwiedziło wcześniej łądzki klasztor, to w grupie lokalnych mieszkańców odsetek ten sięga 95,0%. Niewątpliwie osoby mieszkające w Łądzie i jego pobliżu postrzegają łądzki klasztor jako atrakcyjny i aktywny ośrodek kultury, z którego oferty chętnie i często korzystają. Turyści „z zewnątrz”, którzy byli usatysfakcjonowani wcześniejszymi wizytami, chętnie do Łądu wracają, 40% powracających do Łądu należy odczytywać jako duży odsetek. Można postawić hipotezę, że powroty do Łądu spowodowane są faktem prowadzenia intensywnych prac konserwatorskich w kościele, nowych projektów (jak chociażby Ołtarza Męczenników II wojny światowej), a także znaczną poprawą infrastruktury drogowej oraz informacjami turystycznymi, jakie zamieszczono na witrynie internetowej zabytku oraz na pobliskiej autostradzie A2. Klasztor w Łądzie jest więc postrzegany jako miejsce atrakcyjne turystycznie, które jest odwiedzane zarówno przez osoby, które przyjeżdżają tu „doraźnie”, jak i przez osoby, które mieszkają w samym Łądzie lub jego okolicy. Ta druga grupa jest szczególnie interesująca ponieważ pokazuje duży potencjał łądzkiego klasztoru jako centrum kultury. Ponadto częstość odwiedzin potwierdza, że proponowana tu oferta kulturalna nie ogranicza się do jednorazowego zwiedzenia zabytku, ale jest na tyle atrakcyjna i szeroka, iż skłania – szczególnie okoliczną ludność – do częstych, a nawet systematycznych wizyt w pocysterskim opactwie.

Największą grupę zwiedzających opactwo pocysterskie w Łądzie stanowią osoby w wieku od 46. do 60. roku życia, jest to 29,3% badanych, następną jest grupa w wieku powyżej 60. roku życia – 25,3%, osoby w wieku od 31 do 45 lat stanowią 21,1%, osoby od 18 do 30 lat – 15,0% i zaledwie 4,8% to osoby poniżej 18. roku życia. Można zatem stwierdzić, że opactwo pocysterskie jest odwiedzane przede wszystkim przez osoby starsze. Wyniki te wydają się nie odzwierciedlać faktycznego stanu rzeczy. W rzeczywistości łądzki klasztor odwiedzany jest przez liczne grupy dzieci szkolnych i młodzieży. Badania te nie uwzględniły ich obecności z dwóch względów. W okresie wakacyjnym, gdy przeprowadzano badania, łądzki zabytek odwiedzany jest przez nieproporcjonalnie mniejszą liczbę zorganizowanych grup dziecięcych i młodzieżowych niż w czasie roku szkolnego. Ponadto ankiety wypełniały osoby starsze i młodzież począwszy od 13. roku życia. Nie uwzględniono więc zupełnie dzieci ze szkół podstawowych.

Biorąc pod uwagę kryterium płci, należy stwierdzić, że wśród kobiet, większość (55,6%) korzystała w ciągu ostatnich 2 lat z którejkolwiek z form oferty kulturalnej klasztoru. Wśród mężczyzn rozkład wyników przedstawia się podobnie i wynosi około 60,0%.

Uwzględniając kryterium wykształcenia, można stwierdzić, że najbardziej liczne grupy spośród tych, którzy korzystali z oferty kulturowej opactwa w przeciągu ostatnich 2 lat, stanowią osoby z wyższym wykształceniem oraz osoby z wy-

kształceniem średnim, następnie należy wymienić grupę osób z wykształceniem zawodowym, wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym oraz osób z wykształceniem na poziomie licencjatu, których jest zdecydowanie najmniej. Wyniki nie dziwią, kiedy weźmie się pod uwagę ogromny potencjał opactwa, którego atrakcyjność dostrzegają przede wszystkim osoby wykształcone.

b) Formy oferty kulturalnej

Respondenci byli poproszeni o wskazanie form oferty kulturalnej, w której uczestniczyli w ostatnich 2 latach w pocysterskim opactwie w Łądzie. Uwzględniając kryterium miejsca zamieszkania, można stwierdzić, że wśród mieszkańców Łądu i okolic największy odsetek osób (86,0%) uczestniczył w festiwalu kultury słowiańskiej i cysterskiej, na drugim miejscu uplasowało się zwiedzanie klasztoru (73,5%) i zwiedzanie kościoła (73,5%). W dalszej kolejności należy wymienić udział w inscenizacjach teatralnych (72,0%), koncertach muzyki klasycznej (69,0%) i innych formach propozycji kulturalnych (18,0%). Podobnie ocenili swoją aktywność w ofercie kulturalnej opactwa łądzkiego respondenci przyjezdni, których najwięcej uczestniczyło w zwiedzaniu kościoła oraz zwiedzaniu klasztoru – odpowiednio 54,5% oraz 53,7%.

Interesującym zagadnieniem jest udział w poszczególnych formach oferty kulturalnej z uwzględnieniem kryterium płci. W grupie kobiet największy odsetek osób uczestniczących wystąpił w przypadku zwiedzania kościoła (59,4%) oraz zwiedzania klasztoru (58,4%). W przypadku udziału w inscenizacjach teatralnych, udziału w festiwalu kultury słowiańskiej i cysterskiej, udziale w koncertach muzyki klasycznej, odsetek wyniósł około 25,0% lub nieco ponad. Wśród mężczyzn odsetek osób korzystających z poszczególnych form oferty kulturalnej okazał się bardzo zbliżony, również na pierwszym miejscu uplasowały się kategorie: zwiedzanie kościoła i zwiedzanie klasztoru – odpowiednio 59,8% i 59,5%, w przypadku pozostałych form z wyjątkiem ostatniej, oscylował między 25,0 a 33,0%. Zwiedzanie kościoła oraz klasztoru są więc w takim samym stopniu popularne wśród kobiet i mężczyzn.

Po uwzględnieniu kryterium wykształcenia okazało się, że największą grupą korzystającą z formy zwiedzania kościoła są osoby z wykształceniem wyższym – 35,8%, następnie osoby z wykształceniem średnim – 35,1%, dalej z wykształceniem zawodowym – 11,8%, osoby z wykształceniem podstawowym – 7,3%, osoby z wykształceniem gimnazjalnym – 5,3% oraz wykształceniem na poziomie licencjata – 4,8%. Niemalże identyczny rozkład i taką samą kolejność dało się zaobserwować w przypadku kolejnej formy, tj. zwiedzania klasztoru. W przypadku udziału w inscenizacjach teatralnych największą grupę korzystającą z tej formy stanowiły osoby z wykształceniem średnim – 37,4%, wykształceniem wyższym – 28,6%, zawodowym – 16,9%, podstawowym oraz w takim samym stopniu – wykształceniu gimnazjalnym i na poziomie licencjata – w obu przypadkach po 5,2%. Udział w festiwalu kultury słowiańskiej i cysterskiej zadeklarowało 41% osób z wykształce-

niem średnim, 26,5% osób z wykształceniem wyższym, 17,5% z wykształceniem zawodowym, 6,5% osób z wykształceniem na poziomie licencjata oraz około 4,0% w przypadku pozostałych grup, tj. osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym. Udział w koncertach zadeklarowało 41,7% osób z wykształceniem średnim, 30,0% osób z wykształceniem wyższym, 13,5% osób z wykształceniem zawodowym, następnie 5,8% osób z wykształceniem licencjackim oraz w przypadku pozostałych grup, tj. z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym – około 4,0%. Powyższe dane wskazują, że głównymi odbiorcami inicjatyw kulturalnych opactwa pocysterskiego w Łądzie są osoby z wykształceniem wyższym i średnim.

c) Częstotliwość korzystania z form oferty kulturalnej

W przypadku każdej z form oferty kulturalnej proponowanej w pocysterskim opactwie to mieszkańcy Łądu istotnie częściej korzystali z proponowanych form oferty kulturalnej. Oni też wskazali „inne formy” proponowanej w klasztorze oferty kulturalnej. Wśród wymienionych znalazły się: sympozja naukowe, korzystanie z bogatych zbiorów klasztornej biblioteki, wykonywanie utworów muzyki klasycznej w kościele po niedzielnych mszach świętych, plenery malarskie, festyn rodzinny, „małe muzykowanie” dla młodzieży utalentowanej muzycznie, warsztaty kaligraficzne, warsztaty fotograficzne, kursy komputerowe, dyskusyjny klub filmowy w Oratorium im. Poznańskiej Piątki (centrum młodzieżowym), liczne inicjatywy kulturalno-edukacyjne łądzkiego Oratorium.

Rozpatrując zagadnienie różnic międzypłciowych w częstotliwości korzystania z form oferty kulturalnej, należy stwierdzić, że kobiety i mężczyźni z podobną częstotliwością korzystali z form oferty kulturalnej w Łądzie.

Biorąc pod uwagę kryterium wieku, różnice między pięcioma grupami (poniżej 18. roku, 18-30, 31-45, 46-60 oraz powyżej 60. roku życia) uwidoczniły się w pytaniach o udział w inscenizacjach teatralnych prezentowanych w klasztorze oraz udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej.

Różnica statystycznie istotna wystąpiła między grupą osób w wieku powyżej 60. roku życia a grupą osób w wieku od 18. do 30. roku życia. Istotnie częściej brały udział w inscenizacjach osoby w wieku od 18. do 30. roku życia. Różnica między tymi grupami wystąpiła także pod względem częstotliwości udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej. Podobnie jak w poprzednim przypadku istotnie częstszy udział w festiwalu zadeklarowały osoby w wieku od 18 do 30 lat. Można więc powiedzieć, że osoby młode chętniej biorą udział w propozycjach kulturalnych, które mają charakter bardziej dynamiczny i aktywny, aniżeli statyczny. Dane te mogą więc posłużyć jako wskazówka przy poszerzaniu oferty dla osób młodych.

Po uwzględnieniu kryterium wykształcenia, różnice statystycznie istotne między osobami o różnym poziomie wykształcenia wystąpiły jedynie w przypadku deklaracji o udziale w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej. Różnice zatem wystąpiły: między osobami z wykształceniem gimnazjalnym a osobami z wykształceniem zawodowym – istotnie częściej korzystały z tej formy osoby z wykształ-

cenieniem zawodowym; między grupą osób z wykształceniem zawodowym a grupą osób z wykształceniem średnim – istotnie częściej w festiwalu brały udział osoby z wykształceniem zawodowym; między osobami z wykształceniem podstawowym a osobami z wykształceniem zawodowym – istotnie częściej korzystały z tej oferty osoby z wykształceniem zawodowym; między grupą osób z wykształceniem podstawowym a grupą z wykształceniem średnim – statystycznie częściej brały udział w festiwalu osoby z wykształceniem średnim; między osobami z wykształceniem podstawowym a osobami z wykształceniem na poziomie licencjata, częściej brały udział w festiwalu osoby z wykształceniem podstawowym. Ponadto różnice wystąpiły między grupą osób z wykształceniem zawodowym a grupą z wykształceniem wyższym, istotnie statystycznie częściej brały udział w festiwalu osoby z wykształceniem zawodowym, oraz między osobami z wykształceniem średnim a osobami z wykształceniem wyższym, w tym przypadku to grupa z wykształceniem średnim częściej uczestniczyła w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej. Spośród osób uczestniczących w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej najczęściej biorą w nim udział osoby z wykształceniem zawodowym.

d) Satysfakcja z poziomu oferty kulturalnej

W przypadku wszystkich form oferty kulturalnej, stopień satysfakcji z uczestnictwa okazał się istotnie statystycznie wyższy wśród mieszkańców Łądu. Poziom satysfakcji z proponowanych form oferty kulturalnej nie różnicuje kobiet i mężczyzn.

Z kolei różnice między grupami wyodrębnionymi ze względu na kryterium wieku uwidoczniły się w przypadku pytań o satysfakcję z udziału w inscenizacjach teatralnych w klasztorze, pytań o satysfakcję z udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej oraz pytań o satysfakcję z udziału w koncertach muzyki klasycznej. W przypadku pytania o poziom satysfakcji z udziału w inscenizacjach teatralnych prezentowanych w klasztorze różnice statystycznie istotne ujawniły się między grupą od 18. do 30. roku życia a grupą od 31 do 45 lat – istotnie wyższy poziom satysfakcji ujawniła grupa w wieku od 31 do 45 lat. Kolejne różnice ujawniły się między grupą z przedziału wiekowego od 46 do 60 lat a grupą z przedziału powyżej 60. roku życia, grupą bardziej usatysfakcjonowaną poziomem inscenizacji teatralnych okazała się grupa osób starszych. Kolejna różnica ujawniła się między grupą osób w wieku od 18. do 30. roku życia a grupą w wieku od 46. do 60. roku życia, istotnie wyższy poziom satysfakcji przedstawieniami teatralnymi wykazała starsza z w/w grup. Ostatnia różnica w tym pytaniu ujawniła się między grupą w wieku od 18 do 30 lat a grupą w wieku powyżej 60. roku życia. Satysfakcja osób w wieku 18-30 z oglądania przedstawień teatralnych była znacząco wyższa niż u osób w wieku powyżej 60 lat. Różnice statystycznie istotne ujawniły się także w przypadku pytania o stopień satysfakcji z udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej, w szczególności między: grupą w wieku od 46. do 60. roku życia (istotnie bardziej usatysfakcjonowana okazała się grupa w wieku powyżej 60. roku życia), grupą w wieku od 18. do 30. roku życia a grupą od 46. do 60. roku życia

(wyższy poziom satysfakcji wykazała grupa osób starszych); między grupą w wieku od 18. do 30. roku życia a grupą osób w wieku powyżej 60. roku życia (starsze osoby były istotnie bardziej usatysfakcjonowane), a także między grupą w wieku od 31. do 45. roku życia a grupą osób powyżej 60. roku życia (w tym przypadku grupą, która wykazała istotnie statystycznie wyższy poziom satysfakcji także okazała się grupa osób starszych). W przypadku satysfakcji z udziału w koncertach z muzyki klasycznej różnice istotne statystycznie ujawniły się między grupą osób w wieku od 18. do 30. roku życia a grupą od 31 do 45 lat – w tym przypadku grupą bardziej usatysfakcjonowaną okazała się grupa starsza wiekowo. Ponadto różnice ujawniły się między osobami w wieku od 46 do 60 lat a osobami powyżej 60. roku życia – podobnie jak w poprzednim przypadku istotnie wyższy poziom satysfakcji zadeklarowała grupa starszych osób. I wreszcie różnice uwidoczniły się między grupą w wieku od 18 do 30 lat a grupą powyżej 60. roku życia, również i w tym przypadku osoby starsze były bardziej usatysfakcjonowane udziałem w koncercie muzyki klasycznej.

Dalszym zabiegiem w analizie danych było sprowadzenie zmiennej „wiek” do postaci dwu-kategorialnej typu: osoby młodsze/osoby starsze i porównanie wyodrębnionych w ten sposób dwóch grup ze względu na poziom satysfakcji z udziału w poszczególnych ofertach kulturalnych. Osoby młodsze stanowiły osoby do 45. roku życia, osoby starsze – powyżej 46. roku życia. Okazało się, że różnice statystycznie istotne wystąpiły w przypadku trzech kategorii: satysfakcji z udziału w inscenizacjach teatralnych, satysfakcji z udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej oraz satysfakcji z udziału w koncertach muzyki klasycznej. Grupą, którą wykazała wyższy poziom satysfakcji z udziału we wszystkich trzech formach oferty kulturalnej, była młodsza grupa osób w wieku nie przekraczającym 45 lat.

Wyniki są zatem nie do końca jednoznaczne. Z jednej strony więc, można stwierdzić, że stopień satysfakcji z jakości form oferty kulturalnej jest wyższy u osób starszych (tendencja ta jest zauważalna w przypadku trzech omówionych wcześniej form), co stanowiłoby podstawę do udoskonalania jakości i atrakcyjności form oferty kulturalnej skierowanych szczególnie do osób młodych. Z drugiej strony jednak, po podziale całej badanej grupy na dwie podgrupy (do 45. roku i powyżej 45. roku życia), wyższy stopień satysfakcji ujawniła pierwsza z nich. Na pewno warto byłoby zbadać większą liczbę osób młodych, szczególnie młodzieży, wówczas wyniki badań naświetliłyby znacznie lepiej ich stopień satysfakcji.

Różnice istotne statystycznie, między grupami wyodrębnionymi ze względu na kryterium wykształcenia, wystąpiły jedynie w przypadku kategorii „poziom satysfakcji z udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej”. Okazało się, że grupa osób z wykształceniem zawodowym zadeklarowała istotnie wyższy poziom satysfakcji, aniżeli zarówno grupa osób z wykształceniem gimnazjalnym, jak i grupa osób z wykształceniem podstawowym. Ponadto osoby z wykształceniem zawodowym ujawniły istotnie wyższy poziom satysfakcji z udziału w Festiwalu Kultury Słowiańskiej i Cysterskiej, aniżeli osoby z wykształceniem wyższym.

4. ANALIZA KULTURALNYCH OCZEKIWAŃ ODBIORCÓW

Wyniki wskazują wyraźne różnice w uznawaniu za interesujące poszczególnych propozycji poszerzających aktualną ofertę kulturalną łódzkiego zabytku. Propozycje, do których respondenci odnosili się najrzadziej, to sympozja naukowe. W Sympozjum *Lenda medii aevi* chciałoby wziąć udział jedynie 38,8% wypełniających ankietę, a w sympozjum *Ziemia Łódzka – ziemią gościnną* 41,5% respondentów. Spośród osób, które zadeklarowały chęć udziału w sympozyjach, propozycje te oceniło jako interesujące w dużym i bardzo dużym stopniu łącznie odpowiednio: 70,4% w przypadku sympozjum *Lenda medii aevi* i 76% w przypadku sympozjum *Ziemia Łódzka – ziemią gościnną*. Widać więc tendencję polegającą na tym, że zasadniczo respondenci rzadziej wybierali sympozja jako oczekiwaną ofertę, jednak osoby, które ją wybrały, uznają ją jako atrakcyjną.

Respondenci odnoszą się znacznie częściej do propozycji wystaw. Wszystkie wystawy (oprócz tej, która prezentuje interregionalne kontakty przebiegające przez Łódź i ocenionej przez 46,6%) są oceniane najczęściej na poziomie 54-56%. Spośród dziesięciu nowych propozycji kulturalnych ocenianych łącznie jako interesujące w dużym i bardzo dużym stopniu najwyższe noty, zawsze powyżej 80%, otrzymują nowe propozycje w formie wystaw (najwyższa ocena 85%, najniższa ocena w kategorii interesujących i bardzo interesujących propozycji to 82,5%). Podczas gdy sympozja oceniane są jako interesujące w stopniu dużym i bardzo dużym na poziomie 70,4 % i 74%. Nieco wyższe oceny niż w przypadku sympozjów, lecz znacznie niższe niż w przypadku wystaw, otrzymała propozycja przedstawienia teatralnego – jedynie 45,2% odniosło się do tej propozycji. Z kolei propozycja nowego sposobu korzystania ze zbiorów bibliotecznych była oceniana częściej niż przedstawienie teatralne, lecz poniżej niemal wszystkich wystaw. Do propozycji poszerzonej formy korzystania z biblioteki odniosło się 49,2% uczestników badania.

Wśród propozycji uznanych przez respondentów za mało i bardzo mało interesujące znajdują się sympozjum *Lenda medii aevi*, sympozjum *Ziemia Łódzka...*, przedstawienie teatralne i nowa propozycja korzystania z biblioteki klasztornej. Oceny tych propozycji odpowiednio kształtują się na poziomie: 13%, 8,4%, 8,9% i 10%. Propozycje te w większości uzyskują także stosunkowo więcej ocen „średnio interesujące” niż propozycje wystaw.

Uprawnionym będzie więc stwierdzenie, iż znacznie efektywniejsze będzie przygotowanie nowych propozycji w formie wystaw, które wydają się odbiorcom bardziej interesujące, ponadto ich ekspozycja może być długotrwała, a w związku z tym być obejrzana przez stosunkowo dużą liczbę osób. Propozycje w formie sympozjów naukowych wydają się ważne, ale skierowane dla wąskiego grona szczególnie zainteresowanych osób i ze względu na określonych czas ich trwania nie można oczekiwać liczego udziału, szczególnie jeśli chodzi o osoby spoza okolic Łódzi. Wydaje się, że analogicznie przedstawia się sytuacja w przypadku przedstawienia teatralnego, choć tu istnieje możliwość wielokrotnego zaprezentowania spektaklu – inaczej niż ma to miejsce w przypadku sympozjów.

Na osobną uwagę zasługują propozycje związane z łądzką biblioteką klasztorną. Wystawa prezentująca najcenniejsze zbiory biblioteki została oceniona przez 54,2% osób, spośród których aż 84,5% oceniło tę propozycję jako interesującą i bardzo interesującą. Pomimo tego, że korzystanie ze zbiorów biblioteki wydaje się stosunkowo mało atrakcyjne i w odróżnieniu od innych propozycji domaga się czynnego zaangażowania wymagającego większego trudu ze strony odbiorcy, do propozycji tej odniosło się aż 49,2% uczestników badań, oceniając ją na wysokim poziomie atrakcyjności – łącznie 82,4% ocen interesujących w stopniu dużym i bardzo dużym. Duże znaczenie ma fakt, że odbiorcami propozycji kulturalnej w Łądzie są osoby z wyższym i średnim wykształceniem. Wydaje się więc, że oprócz nowych propozycji będących stosunkowo łatwymi w odbiorze (propozycje w formie wystaw), nie powinno się zaniedbywać infrastrukturalnych adaptacji umożliwiających realizację propozycji bibliotecznych. Rokują one bowiem nadzieję na sprowadzenie do Łądy nowej kategorii odbiorców oferty kulturalnej – osób, które zechciałyby tu spędzić kilka dni, korzystając z walorów przyrodniczych Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego, a jednocześnie, korzystając z bogatych zbiorów klasztornej biblioteki, odpocząć od pędu życia i odnowić się duchowo lub prowadzić pracę naukową.

Badania wskazują, że wykształcenie nie różnicuje grupy badanych osób pod względem zainteresowania uczestnictwem w nowych formach oferty kulturalnej proponowanej przez pocysterskie opactwo w Łądzie. Czynnikiem różnicującym badanych pod względem zainteresowania uczestnictwem w nowych formach oferty kulturalnej okazał się wiek badanych. Różnice wystąpiły w zakresie takich form jak: obejrzenie planowanej wystawy archeologicznej poświęconej zabytkom świadczącym o interregionalnych kontaktach między Wschodem i Zachodem, Północą i Południem, które przechodziły przez Łądz; obejrzenie wystawy poświęconej Europejskim Szlakom Kulturowym, ze szczególnym uwzględnieniem związanych z Łądz Szlakiem Cysterskim i Szlakiem św. Jakuba; udział w przedstawieniu teatralnym poświęconym św. Katarzynie Aleksandryjskiej; obejrzenie wystawy poświęconej „skarbowi biblioteki łądzkiej”; udział w sympozjum naukowym zatytułowanym *Lenda medii aevi – średniowieczne zabytki dawnego opactwa w Łądz, nowe odkrycia, najnowsze badania*. W przypadku propozycji: obejrzenie planowanej wystawy archeologicznej poświęconej zabytkom świadczącym o interregionalnych kontaktach między Wschodem i Zachodem, Północą i Południem, które przechodziły przez Łądz; obejrzenie wystawy poświęconej Europejskim Szlakom Kulturowym, ze szczególnym uwzględnieniem związanych z Łądz Szlakiem Cysterskim i Szlakiem św. Jakuba; udział w przedstawieniu teatralnym poświęconym św. Katarzynie Aleksandryjskiej, zarysowała się tendencja, że im osoby młodsze, tym przejawiały mniejsze zainteresowanie udziałem w wymienionych formach oferty kulturalnej. Odwrotnie jest w przypadku pozostałych form oferty kulturalnej.

Miejsce zamieszkania tylko w niewielkim stopniu różnicuje osoby badane pod względem zainteresowania udziałem w ofercie kulturalnej. W przypadku pro-

pozycji oferty kulturalnej: zapoznanie się z przygotowywaną ekspozycją nowo odkrytego fresku św. Katarzyny Aleksandryjskiej i wystawą ukazującą metody i poszczególne etapy jego konserwacji istotnie częściej wyrażały swoje zainteresowanie udziałem osoby przyjezdne. Identyczna sytuacja wystąpiła w przypadku propozycji: obejrzenie planowanej wystawy archeologicznej poświęconej zabytkom odnalezionym na grodzisku Lenda, gdzie swoje zainteresowanie udziałem częściej wyraziły osoby przyjezdne.

5. ANALIZA PRZYGOTOWYWANEJ OFERTY

Analiza opinii respondentów na temat atrakcyjności nowych propozycji kulturalnych wskazuje, że osoby biorące udział w badaniach niechętnie odpowiadały na pytania o atrakcyjność konkretnych propozycji kulturalnych. Odsetek osób, które ustosunkowały się do pytań o atrakcyjność tych propozycji wahał się od 46,5% do 61,5%. Najczęściej tylko nieco więcej niż połowa respondentów odpowiedziała na pytanie o atrakcyjność przygotowywanych propozycji kulturalnych.

Do najbardziej atrakcyjnych propozycji respondenci zaliczyli obejrzenie wystawy poświęconej skarbowi biblioteki łódzkiej oraz zapoznanie się z przygotowywaną ekspozycją nowo odkrytego fresku św. Katarzyny Aleksandryjskiej i wystawą ukazującą metody i poszczególne etapy jego konserwacji. Za najmniej atrakcyjną respondenci uznali propozycję udziału w sympozjum naukowym zatytułowanym *Lenda mediae aevi*, być może przyczyną jest brak wiedzy na temat treści sympozjum.

Badania wykazały, że istnieją niewielkie różnice w ocenie atrakcyjności poszczególnych nowych propozycji kulturalnych ze względu na takie kryteria jak wiek, wykształcenie czy miejsce zamieszkania. Atrakcyjność nowych propozycji rośnie wraz z wiekiem, natomiast miejsce zamieszkania, podobnie jak wykształcenie nie różnicują znacząco oceny atrakcyjności poszczególnych propozycji.

Analiza opinii respondentów na temat wpływu nowych propozycji kulturalnych na liczbę zwiedzających wskazuje, że respondenci chętnie wypowiedzieli się na to pytanie. Odsetek osób, które wyraziły swoją opinię na ten temat wyniósł aż 92,1%, spośród których 62,3% uznało, że nowe propozycje kulturalne zdecydowanie wpłyną na wzrost liczby zwiedzających, a 24,1%, że raczej wpłyną na wzrost tej liczby. Suma tych wyników wskazuje, że aż 86,4% respondentów jest przekonanych, że nowa propozycja kulturalna spowoduje wzrost liczby turystów nawiedzających łódzki klasztor. Wynik ten niewątpliwie był oczekiwany i zrozumiały.

W opinii respondentów większość czynników podobnie wpływa na decyzję o skorzystaniu z łódzkiej oferty kulturalnej. W badaniu uwzględniono takie czynniki, jak różnorodność oferty; brak opłat; dobra promocja i informacja; koncentracja na konkretnej, wąskiej grupie odbiorców; otwartość na szeroką i różnorodną grupę odbiorców; potrzeba rozwoju własnych zainteresowań; chęć poznania nowych form aktywności kulturalnej; potrzeba wzbogacenia osobistej wiedzy lub podniesienia kwalifikacji.

Analiza opinii osób uczestniczących w badaniach na temat atrakcyjności poszczególnych kategorii propozycji kulturalnych wskazuje, że turyści za najbardziej atrakcyjne uznali: zwiedzanie zabytków; udział w festiwalu, festynach i jarmarku; oglądanie przedstawień teatralnych; uczestnictwo w koncercie muzyki klasycznej; udział w wystawach tematycznych, prezentacjach; oglądanie widowiska folklorystycznego oraz udział w zajęciach bibliotecznych.

6. PODSUMOWANIE

Wyniki przeprowadzonych badań jednoznacznie wskazują, że osoby odwiedzające łądzki klasztor chętnie spędziłyby tu więcej czasu. Spośród 725 osób uczestniczących w badaniach, 534 osoby ustosunkowały się do propozycji udziału w nowych formach oferty kulturalnej, z czego aż 86,27% wyraziło chęć uczestnictwa w nowej propozycji kulturalnej, a 86,4% respondentów jest przekonana, że nowa oferta kulturalna spowoduje wzrost liczby turystów odwiedzających pocysterski klasztor w Łądzie.

Odnosząc się do pytania o chęć skorzystania z nowych propozycji kulturalnych, ponad połowa ankietowanych (54-56%) deklaruje pragnienie obejrzenia wystaw tematycznych, które ocenia jako interesujące w stopniu dużym i bardzo dużym – niemal zawsze powyżej 80%. Propozycja sympozjów naukowych przez 70,4-74,0% osób, które ustosunkowały się do niej, uznawana jest za interesującą i bardzo interesującą. Atrakcyjność przedstawień teatralnych kształtuje się na poziomie pomiędzy wystawami i sympozjami. Zaskakujące jest, że spośród wszystkich osób, które wyraziły chęć korzystania z nowych propozycji kulturalnych, aż 49,2% zadeklarowało pragnienie uczestnictwa w poszerzonej formie korzystania z biblioteki klasztornej, z czego 84,2% uznało ją za interesującą w stopniu dużym i bardzo dużym.

Uprawniony wydaje się wniosek, że na atrakcyjność łądzkiej oferty kulturalnej bardziej wpłynie przygotowanie propozycji w formie wystaw, które wydają się odbiorcom bardziej interesujące, a ich ekspozycja może być długotrwała i dostępna dużej liczbie zwiedzających. Propozycje w formie sympozjów naukowych wydają się ważne, ale skierowane dla wąskiego grona osób i ze względu na formę i czas ich trwania, nie można spodziewać się wielkiej liczby uczestników. Organizacja tego typu wydarzeń, choć dość ekskluzywnych, wydaje się jednak niezmiernie ważna z naukowego punktu widzenia i przyczynia się do promocji w środowisku naukowym najnowszych odkryć dokonanych w łądzkim zabytku. Propozycje w formie spektakli teatralnych są atrakcyjne dla znacznej grupy zwiedzających, choć wiążą się z dużo większym wysiłkiem ze strony organizatorów. Spektakle teatralne skłaniają jednak osoby, szczególnie z najbliższej okolicy, do ponownego przybycia do łądzkiego klasztoru i zapoznania się, przy tej okazji, z nowymi eksponatami udostępnianymi zwiedzającym.

Pomimo tego, że korzystanie ze zbiorów biblioteki, w odróżnieniu od innych propozycji kulturalnych, domaga się czynnego zaangażowania i większego trudu oraz czasu ze strony odbiorcy, propozycja ta spotkała się ze stosunkowo bardzo

wysokim zainteresowaniem. Duże znaczenie ma fakt, że znaczna część odbiorców propozycji kulturalnej w Łądzie to osoby, które posiadają wykształcenie wyższe i średnie. Oprócz dotychczasowych propozycji, które są stosunkowo łatwe w odbiorze, należałoby poprawić warunki infrastruktury zabytku, co umożliwi korzystanie z nowych, bardziej angażujących form propozycji kulturalnych. Szczególnie atrakcyjnie jawi się bowiem dla turystów możliwość korzystania ze zbiorów bibliotecznych. Daje to szansę na przybywanie do Łądu osób, które zechcą spędzić tu kilka dni. W czasie pobytu będą mogły skorzystać z bogatego klasztornego księgozbioru, prowadzić pracę naukową, odpocząć na łonie przyrody oraz odnowić się duchowo.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że badania, choć dotyczyły licznej grupy badawczej (725 osób), odbywały się w okresie wakacyjnym i były skierowane do zwiedzających, którzy rozpoczęli 13. rok życia. Badania w ogóle nie uwzględniały więc opinii dzieci ze szkół podstawowych, a opinie młodzieży zostały przedstawione w stosunkowo niewielkim stopniu – jedynie 4% spośród 752 respondentów to osoby w wieku 13-18 lat. Uwaga ta jest o tyle ważna, że duża część osób corocznie odwiedzających łądzki zabytek, to dzieci i młodzież szkolna. Dla pełnego obrazu oceny aktualnej oferty kulturalnej łądzkiego klasztoru oraz nowych jej form konieczne wydają się podobne badania na grupie dzieci i młodzieży, którzy w okresie roku szkolnego licznie przybywają do Łądu. Wśród nowych propozycji przedstawionych przez właścicieli klasztoru brakuje takich, które wprost dedykowane byłyby dzieciom i młodzieży. Planując przygotowanie nowej oferty kulturalnej, należy uwzględnić wyniki niniejszych badań, które wskazują, że osoby młode chętniej korzystają z propozycji, które mają charakter dynamiczny i aktywny, aniżeli statyczny i pasywny. Wydaje się, że przeprowadzenie uzupełniających badań oraz przedstawienie nowych form propozycji kulturalnych dla dzieci i młodzieży wypełni brakującą lukę oraz pozwoli przygotować kompleksową ofertę turystyczną, która będzie promowała bogactwo polskiego dziedzictwa kulturowego wśród wszystkich grup wiekowych turystów odwiedzających pocysterskie opactwo w Łądzie.

Potwierdzone w badaniach zainteresowanie nowymi formami oferty kulturalnej powinno skłonić Towarzystwo Salezjańskie, które jest właścicielem tego zabytku, do przygotowania pomieszczeń, które umożliwiłyby turystom dłuższe pobyty w łądzkim opactwie. Badania wskazują bowiem, że istnieje zapotrzebowanie na to, by łądzki klasztor z miejsca kilkugodzinnych wizyt miłośników historii, sztuki i przyrody, stał się miejscem kilkudniowych pobytów. Po przygotowaniu odpowiedniej infrastruktury w zabytku mogłyby odbywać się kilkudniowe konferencje naukowe, szkolenia, kursy, akcje dla dzieci i młodzieży w ramach tzw. „zielonych szkół” oraz lekcje historii i historii sztuki. Można by tu realizować plenery malarskie, warsztaty fotograficzne i kaligraficzne oraz wszelkiego rodzaju działalność związaną z edukacją kulturową i przyrodniczą. Adaptacja klasztoru powinna uwzględnić stworzenie sal konferencyjnych, nową aranżację biblioteki i utworzenia nowoczesnej czytelnicy w celu udostępnienia bogatych zbiorów klasz-

tornej księżnicy, którymi – jak ukazują to niniejsze badania – tak bardzo zainteresowani są turyści. Niezbędna dla realizacji oczekiwań zwiedzających wydaje się baza noclegowa i zaplecze gastronomiczne dla kilkudziesięcioosobowej grupy. Rewitalizacja ogrodów klasztornych i stworzenie przyrodniczych i kulturowych ścieżek edukacyjnych w klasztorze i ogrodzie mogłyby stanowić dobre uzupełnienie przyrodniczej oferty edukacyjnej proponowanej przez Ośrodek Edukacji Przyrodniczej znajdujący się w sąsiedztwie klasztoru.

Właściciele i kustosze łądzkiego zabytku zasługują na wielkie uznanie i szacunek za ich troskę o zachowanie i promocję polskiego dziedzictwa kulturowego. Codzienna i bezpłatna dostępność zabytku, szeroka i ciągle poszerzana oferta kulturalna, prace konserwatorskie i prezentacje ‘nowo odkrytych skarbów’ pocysterskiego opactwa oraz życzliwość i kompetencje przewodników sprawiają, że wielu turystów chętnie wraca tu ponownie. Pocysterski klasztor w Łądzie na nowo staje się dla wschodniej Wielkopolski tętniącym życiem ośrodkiem kulturotwórczym, który w otoczeniu unikalnej przyrody promieniuje wysoką kulturą duchową i materialną.

THE POST-CISTERCIAN ABBEY IN LAD AS A CULTURAL CENTER. RÉSUMÉ OF THE RESEARCH

Summary

This article is the fourth of a series entitled “The Post-Cistercian Abbey in Lad as A Cultural Center”. The first and the second articles were published in “Seminare” Vol. 35, No. 3 and 4 in 2014, the third essay appeared in “Seminare” Vol. 36, No. 1 in 2015. This essay presents a résumé of the whole research conducted between September 4th and October 4th, 2013. The research results reveal the existence of a great interest in the monument and set new directions for future cultural proposals. The article points to the need of further research concerning children and youth as this age group was only marginally represented in the research. Primary school children and young people constitute an important part of all visitors to the monastery in Lad.

Keywords: Cistercians, Abbey, cultural offer, monument, Lad nad Warta, Monument of History

Nota o Autorach: ks. dr Ryszard F. Sadowski SDB, w latach 2010-2013 rektor Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie, adiunkt w Katedrze Antropologii Środowiskowej w Instytucie Ekologii i Bioetyki UKSW w Warszawie. W badaniach naukowych koncentruje się wokół zagadnień związanych z filozoficzną refleksją nad kryzysem ekologicznym oraz rolą religii w przezwyciężaniu tego kryzysu.

Dr Bartłomiej Skowroński, adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Resocjalizacyjnej, Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Wydziału Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie. Zainteresowania intelektualne Autora skupiają się wokół zagadnień związanych z niepełnosprawnością, niedostosowaniem społecznym, w szczególności z resocjalizacją w środowisku otwartym, ale również wartościami i duchowością młodzieży.

Słowa kluczowe: cystersi, opactwo, oferta kulturalna, zabytek, Łąd nad Wartą, Pomnik Historii